

La seqüela d'El noi del pijama de ratlles

JOHN BOYNE

Traducció
d'Imma Estany

**Quan
el món
es va
trencar**

Empúries

John Boyne

Quan el món
es va trencar

Traducció d'Imma Estany

Editorial Empúries
Barcelona

Primera edició: març del 2023

Títol original: *All the broken places*
© John Boyne, 2023

© de la traducció: Imma Estany Morros, 2023

Amb la col·laboració de

Drets exclusius d'aquesta edició:
Edicions 62, s.a
Editorial Empúries
Av. Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.editorialempuries.cat

ISBN: 978-84-18833-78-6
Dipòsit legal: B.2.062-2023
Fotocomposició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.
La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté
l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.
En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.
A Grup62 agràim que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors
perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.
Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar
o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web
www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

TAULA

Primera part	II
LA FILLA DEL DIABLE	
Londres, 2022 / París, 1946	
Interludi	
LA TANCA	137
Londres, 1970	
Segona part	
UNES CICATRIUS PRECIOSES	147
Londres, 2022 / Sydney, 1952	
Interludi	
EL NEN	281
Polònia, 1943	
Tercera part	
LA SOLUCIÓ FINAL	297
Londres, 2022 / Londres, 1953	
Epíleg	397
Nota de l'autor	407

Si tot home és culpable de tot el bé que no va fer, com va apuntar Voltaire, aleshores he passat tota la vida convencent-me que soc innocent de tot el mal que he fet. Ha estat una manera pràctica de suportar dècades d'exili autoimposat del passat, de veure'm com una víctima de l'amnèsia històrica, absoluta de complicitat i exonerada de culpa.

La meua història final comença i acaba, però, amb una cosa tan trivial com un cúter. El que tenia se m'havia trencat feia uns quants dies i, com que considero que és un estri que val la pena tenir en un calaix de la cuina, vaig anar a la ferreteria del barri a comprar-ne un altre. En tornar a casa m'esperava una carta d'un agent immobiliari, una de semblant a les que havien enviat a tots els residents de Winterville Court, en què ens informaven amablement que el pis de sota del meu es posaria a la venda. L'ocupant anterior, el senyor Richardson, havia viscut al Pis U uns trenta anys, però es va morir poc abans de Nadal, i l'habitatge havia quedat buit. La seva filla, una logopeda que vivia a Nova York, que jo sabés no tenia plans de tornar a Londres, així que jo ja m'havia resignat al fet que al cap de no gaire temps em veuria obligada a relacionar-me amb un desconegut al vestíbul, i potser fins i tot hauria de fer veure que m'interessava la seva vida, o ell em demanaria que li revelés petits detalls de la meua.

El senyor Richardson i jo havíem gaudit de la relació perfecta com a veïns, ja que no ens havíem dit ni una sola paraula des del 2008. Els primers anys que va viure aquí teníem bona relació, i de tant en tant pujava a casa a fer una partida d'escacs amb el meu difunt marit, l'Edgar, però el fet és que ell i jo no havíem passat mai de les formalitats. Ell sempre se'm dirigia com a «senyora Fernsby», i jo el tractava de «senyor Richardson». L'última vegada que vaig posar un peu al seu pis va ser quatre mesos després que es morís l'Edgar, un dia que em va convidar a sopar i, en acceptar la invitació, em vaig trobar en el paper de receptora d'unes insinuacions amoroses que vaig rebutjar. Ell es va prendre malament aquell refús, i ens vam convertir en uns éssers tan desconeguts com ho poden ser dues persones que conviuen en un mateix edifici.

La meua residència a Mayfair està catalogada com un pis, però dir això és, si fa no fa, com descriure el castell de Windsor com la cabana de cap de setmana de la reina. Cada pis de l'edifici —n'hi ha cinc en total, un a la planta baixa, i dos a les dues plantes de dalt— s'estén al llarg i a l'ample de cent quaranta metres quadrats de sòl urbà de primera de Londres, cada un amb tres dormitoris, dues cambres de bany i mitja i vistes a Hyde Park, que en situen el valor, si estic ben informada, entre dos i tres milions de lliures cada un. L'Edgar va heretar una quantitat substancial de diners pocs anys després que ens caséssim, un llegat inesperat d'una tia soltera, i tot i que ell s'hauria estimat més que ens n'anéssim a viure a una zona més tranquil·la, a fora del centre de Londres, jo havia fet indagacions pel meu compte, i estava decidida no solament a viure a Mayfair, sinó a residir en aquest edifici en concret, en el cas que algun dia ens fos possible. Això semblava poc probable, econòmicament, però llavors, un dia, com un *deus ex machina*, la tia Belinda es va morir i tot va canviar. Jo sempre m'havia proposat d'explicar a l'Edgar la raó per la qual jo tenia aquell desfici per venir a viure aquí, però per algun motiu no l'hi vaig dir mai, i ara me'n penedeixo una mica.

Al meu marit li agradaven molt els nens, però jo només vaig accedir a tenir-ne un, i vaig portar al món el nostre fill, en Caden, l'any 1961. Aquests darrers anys, quan la finca ha pujat de valor, en Caden m'ha animat a vendre i a comprar alguna cosa més petita en una zona no tan cara de la ciutat, però m'ensumo que ho fa perquè té por que jo visqui fins als cent anys, i a ell li agradaria rebre una part de l'herència mentre encara és prou jove per poder gaudir-ne. S'ha casat tres vegades, i ara s'ha compromès una quarta vegada; jo ja he desistit de tenir tracte amb les dones de la seva vida. Em trobo que tan bon punt les començo a conèixer, ja han volat, s'instal·la un altre model, i jo he de dedicar temps a conèixer les seves idiosincràsies, igual com hauria de fer amb una rentadora o un televisor nous. De petit, en Caden tractava els amics amb una falta d'escrúpols semblant. Parlem de tant en tant per telèfon, i ve a casa a sopar cada quinze dies, però tenim una relació complicada, deteriorada en part pel fet que vaig estar absent de la seva vida durant tot un any quan ell en tenia nou. La veritat és que, senzillament, no em trobo còmoda quan tinc canalla al voltant, i els nens petits em resulten particularment difícils.

Si estava amoïnada pel nou veí o veïna, no era per si feia més sorolls dels necessaris —aquests pisos estan molt ben aïllats i, ni que tinguin algun defecte aquí o allà, amb els anys m'havia acostumat als diversos sons particulars que pujaven del trebol del senyor Richardson—, sinó que em molestava que el meu món tan endreçat es pogués veure alterat. Jo hauria volgut que vingués algú que no tingués gens d'interès a saber res de la dona que vivia a sobre d'ells. Una persona gran invàlida, potser, que no sortís gairebé mai de casa i a qui cada matí vingués a veure una cuidadora a domicili. Una professional jove que toqués el dos els divendres a la tarda per passar el cap de setmana a casa i tornés els diumenges al vespre, ja tard, i que passés la resta del temps a l'oficina o al gimnàs. Per l'edifici va córrer el rumor que un conegut músic pop, que havia viscut el seu mo-

ment àlgid als anys vuitanta, havia contemplat el pis com una possible llar per a quan es jubilés, però per sort allò va quedar en un rumor.

Les cortines de la sala es movien una mica cada vegada que un agent immobiliari aparcava davant de casa i portava algun client a veure el pis; jo prenia notes de cada possible veí. Hi havia un marit i la dona, molt prometedors, de setanta i pocs anys, que parlaven fluix, anaven agafats de la mà, i que van preguntar si es podia tenir animals domèstics a l'edifici —jo escoltava a l'escala—, i es van quedar molt decebuts quan els van dir que no. Una parella d'homosexuals de trenta i tants anys que, considerant l'estat tan penós de la roba que duïen i la fila que feien en conjunt, de deixats, devien tenir diners a cabassos, però van comentar que segurament «l'espai» era massa petit per a ells, i no podien connectar amb la seva «narrativa». Una noia de faccions poc atractives que no va donar cap indici de les seves intencions, a banda de comentar que a un tal Steven li encantarien els trebols alts. Naturalment, jo em decantava pels gais —solen ser bons veïns, i hi ha poques possibilitats que procreïn—, però justament eren els que menys interès hi tenien.

I llavors, al cap d'unes quantes setmanes, l'agent immobiliari no va portar ningú més a veure el pis, l'anunci va desaparèixer d'internet, i vaig suposar que havien tancat un tracte. Tant si m'agradava com si no, un dia em despertaria i veuria una furgoneta de mudances aparcada a fora i algú, o una col·lecció d'uns quants, ficarien una clau a la porta principal i s'instal·larien a sota meu.

Déu meu, quina por que em feia això!

La mare i jo vam fugir d'Alemanya a principis del 1946, tan sols uns quants mesos després que s'acabés la guerra, vam anar amb tren des del que quedava de Berlín fins al que quedava de París. Amb quinze anys i sabent molt poca cosa de la vida, jo encara no m'havia acabat de fer a la idea que l'Eix havia estat derrotat. El pare sempre havia parlat amb tanta confiança de la superioritat genètica de la nostra raça i de les aptituds incomparables del Führer com a estrateg militar que sempre havíem donat per segura la victòria. Tanmateix, no sé com, havíem perdut.

El viatge de més de mil cent quilòmetres al llarg del continent no va ajudar gaire a veure el futur amb més optimisme. Les ciutats per on passàvem estaven marcades per la destrucció dels darrers anys, i les cares de la gent que jo veia a les estacions i als vagons no eren rostres animats pel final de la guerra, sinó afligits pels seus efectes. A tot arreu hi havia una sensació d'esgotament, una consciència creixent que Europa no podria tornar a ser com era el 1938, sinó que calia reconstruir-la del tot, igual com l'esperit dels seus habitants.

La meua ciutat natal havia quedat reduïda gairebé del tot a enderrocs, ara, i quatre dels nostres conquistadors se n'havien repartit el botí. Per protegir-nos, ens vam quedar amagades als soterranis dels pocs adeptes autèntics les cases dels quals encara s'aguantaven dretes, fins que ens van aconseguir documentació

falsa que ens garantia la sortida d'Alemanya sense perill. Als nostres passaports ara hi figurava el cognom de Guéymard, la pronunciació del qual vaig practicar moltes vegades per estar segura que sonés com més autèntic millor, però així com a la mare ara li havíem de dir Nathalie —com es deia l'àvia—, jo vaig continuar sent la Gretel.

Cada dia sortien a la llum detalls nous del que havia passat als camps, i el cognom del pare esdevenia sinònim de criminal de la mena més abominable. Ningú no insinuava que nosaltres érem tan culpables com ell, però la mare creia que la cosa tindria conseqüències desastroses si ens presentàvem a les autoritats. Hi vaig estar d'acord, ja que, com ella, estava espantada, per bé que em va xocar molt pensar que algú em pogués considerar còmplice d'aquelles atrocitats. És veritat que des del dia que vaig fer deu anys havia estat membre de la secció de noies de les Joventuts Hitlerianes, però també ho eren totes les altres nenes d'Alemanya. Al capdavant, era obligatori, igual com pertànyer a la secció de nois de la mateixa organització era obligatori per als nens a partir dels deu anys. Però a mi no m'interessava pas tant estudiar la ideologia del partit com participar en les activitats esportives habituals amb les amigues. I quan vam arribar en aquell altre lloc, jo només vaig estar a l'altre costat de la tanca una vegada, l'únic dia que el pare em va portar al camp perquè observés la feina que hi feia. Vaig intentar dir-me que jo n'havia estat un testimoni, res més, i que tenia la consciència tranquil·la, però llavors ja em començava a qüestionar la meua implicació en els fets que havia presenciats.

Ara bé, quan el nostre tren va entrar a França, el que m'amoïnava era el fet que l'accent ens pogués delatar. Potser, vaig reflexionar, els ciutadans de París, alliberats feia poc, avergonyits per la ràpida capitulació el 1940, es mostrarien agressius davant de qualsevol que parlés com nosaltres? Aquesta preocupació va resultar ser encertada, ja que, tot i demostrar que teníem diners més que suficients per a una estada prolongada, ens van negar

habitació en cinc pensions diferents. Fins que a una dona de la plaça Vendôme li vam fer llàstima i ens va donar l'adreça d'un habitatge proper on, segons va dir, la mestressa no feia preguntes, no vam trobar un lloc per viure. Si no hagués estat per ella, hauríem pogut acabar sent les indigents més riques dels carrers.

L'habitació que vam llogar era a la part est de l'Île de la Cité, i aquells primers dies jo m'estimava més quedar-me a prop de casa, em confinava a recórrer a peu la curta distància que separava el pont de Sully del pont Neuf, i un altre cop enrere, fent voltes infinites, amb por d'aventurar-me a travessar els ponts i entrar en terreny desconegut. De vegades pensava en el meu germà, que frisava per ser explorador, i pensava que s'ho hauria passat la mar de bé desxifrant aquells carrers desconeguts, però en aquells moments, jo em treia de seguida aquell record del cap.

La mare i jo ja feia dos mesos que vivíem a l'Île quan vaig aplegar prou coratge per arribar-me fins al Jardin du Luxembourg, on una abundant vegetació em va fer sentir com si hagués anat a parar al paradís. Quin contrast, vaig pensar, quan havíem arribat a aquell altre lloc i ens havia sobtat el paisatge erm i desolat. Aquí, una inspirava el perfum de la vida; allà t'ofegaves amb la fortor de la mort. Vaig deambular, com en somnis, des del Palais fins a la font de Mèdici, i des d'allà cap a la bassa, i no em vaig desviar fins que vaig veure una colla de nens petits que dipositaven uns vaixells de fusta sobre l'aigua, i la lleu brisa s'enduïa les naus cap als companys de joc que eren a l'altre costat. Les seves rialles i la conversa engrescada eren una música torbadora, després de l'angoixa silenciosa a què m'havia acostumat, i em costava molt entendre com un mateix continent podia allotjar tals extrems de bellesa i horror.

Una tarda em vaig resguardar del sol en un banc a prop del camp de petanca, consumida pels sentiments de tristor i de culpa, i em queien les llàgrimes per les galtes. Un noi atractiu, potser dos anys més gran que jo, se'm va atansar amb cara d'amoï-

nat per preguntar-me què em passava. Vaig alçar els ulls i vaig sentir com se'm despertava un desig, anhelava que m'envoltés amb els braços, o que em deixés repenjar el cap a la seva espatlla, però quan vaig parlar, em va sortir el parlar de sempre, l'accent alemany es va imposar al meu francès més rudimentari, i ell va recular un pas, i se'm va quedar mirant amb un menyspreu gens dissimulat. Llavors va aplegar tota la ràbia que tenia per la meva gent, em va escopir amb fúria a la cara i se'n va anar a grans gambades. És estrany, però el que m'havia fet aquell noi no va fer minvar dins meu l'anhel que em toqués, sinó que encara el va augmentar. Mentre m'eixugava les galtes el vaig empaïtar, el vaig engrapar pel braç i el vaig convidar a emportar-se'm cap als arbres, li vaig dir que podia fer el que volgués amb mi en aquell espai apartat.

—Em pots fer mal, si vols —li vaig xiuxiuejar, aclucant els ulls, pensant que potser em clavaria una bufetada forta, un cop de puny a l'estómac, o que em trencaria el nas.

—Per què ho vols? —em va preguntar, amb un to de veu que delatava una innocència impròpia de la seva bellesa.

—Per saber que soc viva.

Em va fer l'efecte que allò l'excitava i alhora el repugnava, va mirar al voltant a veure si algú ens mirava abans de donar una ullada cap al bosquet que li havia indicat. Llepant-se els llavis, va abaixar els ulls cap a les formes dels meus pits, però quan el vaig agafar per la mà, aquell contacte el va insultar, i se'm va apartar. Em va tractar de puta, *une putain*, i va arrencar a córrer quan es perdia de vista a la Rue Guynemer.

Quan feia bo, jo voltava pels carrers des de primera hora del matí, i no tornava a les nostres habitacions fins que la mare ja estava massa beguda per preguntar-me com havia passat l'estona. L'elegància que havia definit la seva vida anterior començava a decaure, aleshores, però encara era una dona atractiva, i jo pensava que potser buscaria un altre marit, algú que ens pogués cuidar, però no semblava que volgués companyia ni amor, sinó

que s'estimava més estar sola amb els seus pensaments, mentre anava de bar en bar. Era una borratxa pacífica. S'asseia en cantonades fosques, on amanyagava ampolles de vi, gravava marques invisibles a les taules de fusta i s'assegurava de no muntar mai una escena per la qual la poguessin treure al carrer. Una vegada, els nostres camins es van encreuar quan el sol s'amagava darrere del Bois de Boulogne, se'm va atansar amb pas insegur, llavors em va agafar pel braç i em va preguntar quina hora era. Em va semblar que no s'adonava que s'adreçava a la seva pròpia filla. Quan li vaig respondre em va somriure alleujada —es feia fosc, però els bars encara estarien oberts unes quantes hores més—, i va continuar cap als brillants llums seductors que esquitxaven l'Île. Si jo desaparegués del tot, vaig pensar, s'oblidaria que jo havia existit?

Compartíem un llit, i jo no suportava despertar-me al seu costat, sentir la fortor del licor que li impregnava el son i li enverinava l'alè. Quan obria els ulls s'asseia, confosa al primer moment, però llavors li venien els records al cap, aclucava els ulls i intentava tornar a lliurar-se a l'oblit. Quan per fi acceptava l'ultratge de la claror del sol i s'arrencava de sota els llençols, es rentava precàriament a la pica, es posava un vestit i sortia al carrer, contenta de repetir cada moment del dia abans, de l'anterior i l'altre.

Guardava els diners i els objectes de valor en una cartera al fons de l'armari, i jo observava com la nostra petita fortuna es començava a reduir. Vivíem amb comoditat, relativament —els adeptes autèntics se n'havien encarregat—, però la mare es negava a invertir més en el nostre allotjament, i feia que no amb el cap cada vegada que jo li proposava que lloguéssim un pis petit per a nosaltres en alguna zona més barata de la ciutat. Pel que es veia, ella tenia un pla senzill per a la seva vida actual: foragitar els malsons amb la beguda, i mentre tingués un llit on dormir i una ampolla per buidar, tot li era igual. Quina persona tan diferent que era, de la dona als braços de la qual jo havia

passat els meus primers anys, l'esposa de la societat glamurosa que havia actuat com una estrella de cinema, lluint els pentinats d'última moda i els vestits llargs més elegants.

Aquelles dues dones no haurien pogut ser més diferents, i totes dues haurien menyspreat l'altra.